

Barátot köszöntünk

Mozgalmas korunk dinamikáját sok izgalmas és nemritkán éltető ellentmondás jellemzi. Az ellentmondások olykor szavakká, sőt kiáltássá tudatosultak. Így kapott ismét hangerőre az örök generációs probléma is. A növekvő számú öregek és a harsogó ifjúság dialógusában — valljuk be örömmel — az ifjúság is nagy mohósággal kap a *Közlekedések* és a *Testamentum* után, míg mi, öregek természetesen odafigyelünk az emlékirók csöndes szavára. Kétszeresen rangos dolog tehát ebben a rohanó életben megőregedni. Magát a korhatárt is kitöltük, s ma már legalább 60 év kell ahhoz, hogy valaki kezdőként beléphessen ebbe a gyülekezetbe.

Megint köszöntünk valakit az érkezők sorában, aki most lépi át e modern és mégis ősi rangot adó küszöböt. Kemény G. Gábort. Ünnepeink és ünnepeltjeink kiválasztása önmagunkra is jellemző. Kemény G. Gábor köszöntésével olyan törekvéseinket hangsúlyozzuk, melyek itt és most a legnemesebbek és egyben létfenntosságúak számunkra.

Kassán született, a dualizmus korának alkonyán, zajos, forrongó korszakban. 1945-ben már a harmincéves férfi érett ítéletével tudott dönteni, amikor a második világháború után ezen a tájon is lehetővé vált a küzdelem a szomszédos népek szabad egyenrangúságáért, megbékéléiséért. A művészet óriásai: Petőfi, Bartók, Ady, József Attila már korábban kifejezték a tehetetlenül tűrő, de örökké vágó és szenvedő elnyomottak ilyen irányú érzéseit, a politikusok közt azonban még „fehér holló”-nak számított Mocsáry Lajos, a nagy eszménykép, aki egy hosszú élet politikai harcának megrázó fordulataival dörömbölt kortársai tudatán, amíg végre az értelem befogadta, és az utókor tudósai kutatásuk tárgyává tették a józan intő szóvá formálódott élményt: nem egymás ellenére, hanem egymással tudunk csak boldogan élni a Duna mentén.

Keményt a művészek lelkesítették, s a nagy politikus mintakép, Mocsáry Lajos egy életre szóló tanulságot adott, a józan ész türelmes munkájában már a tudósok: Flachbart Ernő és I. Tóth Zoltán érlelő barátsága erősítette. Kemény G. Gábor Budapesten telepedett meg, s mellette egy kedves feleség meglegedett azzal, hogy műveltségét és tehetségét felhasználva rendezze körötte a szép Dunaparti otthon békéjét. Ebben a légkörben Kemény G. Gábor minden percét az aprómunkának szentelheti a nagy ügy szolgálatában: törvények és tervezetek összegyűjtése, a nagy magányos eszményképek: Mocsáry Lajos és Teleki László műveinek válogatása, sajtó alá rendezése (hogy legalább az utókor hallhassa meg a szavukat); antológiák szerkesztése a szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből; bibliográfiák rangos filológiai szakmunkája; a magyar—délsláv kapcsolatok közeledési motívumainak elemzése és újra visszatérés több ízben is Mocsáry Lajos alakjához. Kandidátusi rangját is egy róla írt értekezéssel nyeri el.

Kedvenc kutatási területe a XIX. század és a századforduló történelemszemlélete. Aprólékosan ismeri e kor ellentmondásos történetírását és nemzetiség-történeti publicisztikáját. Az 1946-ban megjelent *A magyar nemzetiségi kérdés története* című áttekintő munkája után évek múlva visszatér a kérdéshez a gazdag dokumentumanyag összeállításával és jegyzetelésével: *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*. Két évtizeden át tart a hatalmas gyűjtemény közreadása. Egyéb dokumentumanyagok gyűjteményes közlései közben (pl. a szabadságharc hadilapjaiból) a fentiekben idézett történelmi nagyságú alakok mellett más kiemelkedő egyéniségek szerepét is kutatja (Táncsics Mihály, Riedl Szende). Történelmi portréi közül emeljük ki Márki Sándor alakját, aki a kolozsvári egyetemen három évtizeden át tanított történelmet. Kemény G. Gábor több tanulmányban is foglalkozik a századforduló és jelentős történésszével. (Egyik róla szóló rövidebb cikkét a *Korunk* is közli 1973-ban.) Értékelésében különösen kiemeli, hogy a nemzetiség-történetet a haladó úttörője felismeri a nagy népmozgalmak jelentőségét.

Kemény a XIX. század nemzetiségi dilemmáit a mítoszteremtő, romantikus történetnézet és a realizmus küzdelmének vetületében vizsgálja. A tévedések, sőt visszaesések ellenére is a humanizmus egyre erősödő reális áttöréseit mutatja ki, a századforduló történeti és főként nemzetiségtörténeti szemléletében. Hite szerint az e tájakon élő népek testvériségét erősíti a közös érdekű kulturális és tudományos csere. Ennek érdekében sokat foglalkozik a Duna-völgyi népek művelődéstörténeti bibliográfiáival. A román irodalom magyar nyelvű könyvészetének történetét is jól ismeri, művelőinek évtizedekre terjedő fáradságos részletmunkáit értékeli, a történelem és politika szülte régi műfajú aránytalanságokat feltárja, a második világháború után megindult átfogó munkában pedig jelentős részt vállal. Szakmai szakértőként és a szerkesztő tanácsadójaként vesz részt abban a hatalmas munkában is, mely végre összefoglaló műként jelenik meg Bukarestben 1966-ban: *A román irodalom magyar bibliográfiája*. A szerkesztő Domokos Sámuel munkáját, a könyv jelentőségét és művelődéstörténeti előzményeit az utószóként írt tanulmányban elemzi Kemény. Szabatos mondatait olvasva elámulunk sokirányú tájékozottságán és a rengeteg apró részletet összerendező egységbenlátásán.

Bukarestben 1972-ben megjelent könyvét (*Mocsáry Lajos a népek barátságáért*) a hazai sajtó érdeme szerint méltatta, s a közönség elkapkodta. Jellemző, hogy 1946-ban, az új Budapesten napvilágot látó első román nyelvű kiadványt is ő szerkesztette, mely egyszerre jelent meg akkor románul és magyarul: *A váradai hídverés*. Szorítsuk meg hát kezét a hídverőnek. Szeretettel köszöntjük őt mint a román és a magyar nép közeledésének, barátságának egyik történész-tudósát, és tegyük hozzá: harcosát.

Váróné Tomori Viola

Papadopoulos Andonis:
Őszi képek